

# МАКРОЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ СУЧАСНОЇ ЕКОНОМІКИ

---

ЗАСАНСЬКИЙ В.В.,  
ПРЕДБОРСЬКИЙ В.А.

## Новітня демодернізаційна форма тінізації влади

**Предметом дослідження** є теоретичні аспекти дослідження тінізації влади як системи гальмування соціально-економічного прогресу, ефективного реформування суспільних відносин.

**Метою дослідження** є визначення змісту владних тіньових процесів антимодернізаційного розвитку.

**Методи дослідження.** У роботі застосовано сукупність наукових методів і підходів, у тому числі системний, історичний, логічний, що дозволило забезпечити концептуальну єдність дослідження.

**Результати роботи.** У статті обґрунтована необхідність протидії системній тінізації владних відносин, подолання розвитку процесів прискореної розбудови «автономної» тіньової влади як головного тінізаційного чинника реформування.

**Галузь застосування результатів.** Система наук з галузі державного управління, широке коло методологічних аспектів соціально-економічних наук з проблем функціонального розвитку.

**Висновки.** Основні підсумки дослідження та його теоретичні результати можна звести до формулювання: 1) вихідною мегапроблемою дослідження тінізаційних владних механізмів є проблематика дисфункцій влади в Україні як системи гальмування соціально-економічного прогресу, ефективного реформування суспільних відносин, влади; 2) одним із принципових аспектів дослідження є висновок про те, що при побудові теорії тінізації влади в якості базового положення необхідна розробка особливого тренду, атрактора антимодернізаційного розвитку, притаманного відносинам тінізації влади, владного реформування.

**Ключові слова:** тінізація влади, антимодерністський розвиток в умовах незавершеної модернізації, «автономна» тіньова держава, архаїзація владних відносин.

ЗАСАНСЬКИЙ В.В.,  
ПРЕДБОРСЬКИЙ В.А.

## Новейшая демодернизационная форма тенизации власти

**Предметом исследования** являются теоретические аспекты исследования тенизации власти как системы торможения социально-экономического прогресса, эффективного реформирования общественных отношений.

**Целью исследования** является определение содержания властных теневых процессов антимодернизационного развития.

**Методи дослідження.** В роботі применена сукупність наукових методів і підходів, в том числі системний, історичний, логічний, що дало можливість забезпечити концептуальне єдинство дослідження.

**Результати роботи.** В статтю обоснована необхідність протидії системній тенізації властних відносин, подолання розвитку процесів прискореного побудови «автономної тіньової влади як головного тенізаційного фактора реформування».

**Отрасль применения результатов.** Система наук из отрасли государственного управления, широкий круг социально-экономических наук с проблем дисфункционального развития.

**Выводы.** Основные итоги исследования и его теоретические результаты можно свести к формулировке: 1) исходной мегапроблемой исследования тенізаційних властних механізмів є проблематика дисфункцій влади в Україні як системи затримання соціально-економічного прогресу, ефективного реформування суспільних відносин, влади; 2) одним из принципиальных аспектов исследования является вывод о том, что при построении теории тенізації влади в качестве базового положения необходима разработка особого тренда, аттрактора антимодернізаційного розвитку, присущего відносинам тенізації влади, властного реформування.

**Ключевые слова:** тенізація влади, антимодернізаційне розвиток в умовах незавершеної модернізації, «автономне» тіньове суверенітет, архаїзація властних відносин.

ZASANSKYI V.V.,  
PREDBORSKIJ V.A.

## The newest demodernization form of power tenization

**The subject of progress** is the theoretical aspects of progress of ownership of a system of galvanic social and economic progress, effective reform of suspension of business activities.

**The purpose of the study** is to determine the content of power shadow processes of antimodernization development.

**Methods of research.** A set of scientific methods and approaches, including systematic, historical, logical, was applied in the work, which made it possible to provide the conceptual unity of the research.

**Results of the work.** The article substantiates the need to counteract the systematic shadowing of power relations, overcoming the development of processes of accelerated development of «autonomous» shadow power as the main shadowing factor of reform.

**Application of results.** The system of sciences from the field of public administration, a wide range of socio-economic sciences with problems of dysfunctional development.

**Conclusions.** The main results of the study and its theoretical results can be summarized as follows: 1) the initial megaproblem of studying the shadowing power mechanisms is the problem of power dysfunctions in Ukraine as a system of slowing down socio-economic progress, effective reform of social relations, power; 2) one of the fundamental aspects of the study is the conclusion that the construction of the theory of shadowing power as a base position requires the development of a special trend, attractor of antimodernization development inherent in the relations of shadowing power, power reform.

**Keywords:** shadowing of power, antimodern development in the context of incomplete modernization, «autonomous» shadow state, archaizing of power relations.

**Постановка проблеми.** Аналіз особливостей сучасних процесів вітчизняного розвитку свідчить про наявність перманентного відтворення дисфункційної неспроможності інституційної структури суспільства, її нетранспарентності та тінізації, високої гальмівної спроможності щодо суспільного реформування. У чому причина

наявності цього стійкого антиреформістського тренду щодо задоволення корінних суспільних інтересів, перманентної неспроможності влади щодо демонтажу пострадянського системного тренду, низької її суспільної дієздатності, чи є воно проявом лише стохастичної неефективності сучасного політико-економічного класу, чи є на-

слідками нездоланих довгострокових протиріч вітчизняного розвитку, сегментом світової змови щодо ліквідації вітчизняного суспільства?

Вимоги суспільства щодо протидії тіншовим суспільним процесам знайшли відображення в ряді важливих законодавчих, нормативно-правових актів держави, таких як: закони України «Про засади державної антикорупційної політики в Україні на 2014–2017 роки» (2014), «Про запобігання корупції» (2014), укази Президента України «Про невідкладні додаткові заходи щодо посилення боротьби з організованою злочинністю і корупцією» (2003) та «Про першочергові заходи щодо детінізації економіки та протидії корупції» (2005), постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної програми щодо реалізації засад державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційної стратегії) на 2015–2017 роки» (2015), інші відомчі акти з питань обмеження її зростання.

**Аналіз досліджень та публікацій з проблеми.** До вітчизняних досліджень з теорії тінізації відносин влади належать праці В. Д. Базилевича, А. В. Базилюка, О. І. Барановського, В. М. Бордюка, Г. С. Буряка, З. С. Варналія, А. С. Гальчинського, Я. Я. Дьяченка, С. О. Коваленка, І. І. Мазур, В. О. Мандибури, О. В. Турчинова та ін. Значний внесок у розробку адміністративно-правових і кримінально-правових аспектів протидії тінізаційним проявам зробили вітчизняні вчені-юристи.

У той же час, у зв'язку з недостатнім системним вивченням явищ тінізаційних протиріч розвитку, перш за все у владному сегменті суспільних процесів, причин їх існування, історичних особливостей формування тіншової інституційної структури влади, потребують подальшого дослідження дисфункціональна структура влади, її гальмівні, антиреформістські спроможності, механізми наднаціонального тіншового тиску, що стають потужним тіншовим буфером на шляху здійснення системних суспільних реформ. Все це обумовлює необхідність розробки спеціальної теорії тінізації влади як вихідної полісистемної проблеми нездатності держави.

**Метою статті** є подальший дискурсивний розвиток вивчення сутності причинного та функціонального комплексу тінізаційного зростання, формування у зв'язку з цим спеціальної теорії тінізації влади, її категоріального комплексу, предмет та об'єкта дослідження.

**Виклад основного матеріалу.** Однією з найсуттєвіших національних небезпек розвитку тінізаційних явищ у вітчизняному суспільстві, особливо у владній сфері, є розбудова механізмів гальмування реформування, модернізації, що прирікає на виштовхування країни все далі і далі за межі кола сучасних суб'єктів світового модернізаційного економічного впливу у зону маргінальних країн, «неісторичних» націй тощо [1, с. 126–131]. Соціально-економічна структура при перевищенні в ній процесів тінізаційного зростання за межами безпечних для неї здійснює трансмутаційний перехід до зростання процесів архаїзації та посилення потенціалу деградації.

На наш погляд, існують наступні основні причини систематичної нездатності держави в досягненні поставлених стратегічних цілей щодо прискорення розвитку, ефективних реформаций: реальна реалізація стратегії ліквідації індустріального потенціалу країни, депопуляції, розпаду країни та знищення функцій інституцій держави; системна нерівномірність, асиметрія щодо доступу до ресурсів влади, а через них до всіх інших економічних ресурсів, гальмівний вплив синергетизму тиску модифікованого російського імперіалізму та архаїзованої маргінальної незалежності від імперської метрополії національної влади; сформування під впливом світової тіншової корпоративної філософії тіншової влади щодо системного виведення ресурсів країни за кордон, використання антиінвестиційної моделі розвитку; відтворення неоколоніальної фінансової залежності від зовнішніх запозичень, імперативної необхідності зовнішнього управління з боку західного капіталу та істеблішменту; недостатня інформаційна насиченість владних процесів (обмежена негентропійна насиченість), нетранспарентність, непрозорість їх механізмів; обмежені прямі та зворотні зв'язки, обмежений та недосконалий контроль над реакцією приватного сектора щодо його діяльності; обмежений та слабкий контроль над бюрократією; обмеження, що накладені політичними процесами.

Головні та найнебезпечніші прояви гальмування суспільного прогресу, регресу соціально-економічних структур виявляються у сфері владних процесів як державних (міждержавних, надкраїнових), так і недержавних, у значному загальному зниженні їх рівня професіоналізму, розповсюдження кримінальної й напівкримінальної ідеології,

антипатріотичних установок, здирництва, хабарництва, посилення в них авторитарних, кланових, силових методів керівництва, корупції, бюрократизму, втраті, зняття чи суттєвого зниження адекватного реаліям соціально-економічних процесів рівня адміністративного контролю над багатьма видами економічних явищ [2, с. 2].

Архаїзацією<sup>1</sup> (тіньовою деградацією адміністративної діяльності) пояснюється й інший болісний для офіційної соціально-економічної структури суспільства процес децентралізації адміністративних функцій, розмивання абсолютної монополії держави на легітимне насилля – створення альтернативних державі центрів влади, насамперед у вигляді організованої злочинності, недержавних військових угруповань тощо [3, с. 26–31].

Накопичення трендів незавершеної модернізації чи архаїзації розподіляються у біполярній структурі наступним чином: в елітних адміністративно-економічних структурах накопичуються гібридизовані та інтегровані щодо власності та влади квазімодернізаційні вестернізовані тенденції, витоки яких в значній мірі нівелюють, пригнічують системні традиційні цінності вітчизняного суспільства, відриваються від них. Навпаки, ординарне середовище є їх природним акумулятором та сховищем, відтворювачем захисної (тіньової) народно-традиційної реакції на девіаційні процеси в елітній системі щодо квазімодернізаційних трендів.<sup>2</sup>

Таким чином, міжсекторний розлам разом з іншими протиріччями незавершеної модернізації, наприклад, «гібридизацією» влади, призводить до виникнення потужної тінізації владних процесів, зокрема явищ їх монополізації, бюрокра-

<sup>1</sup> Архаїзація (історичне повернення, соціально-економічне субдукційне гальмування), категорія, дослідження якої має суттєве значення для розуміння наслідків модернізації у залежних країнах, – це процес розвитку у залежних, некапіталістичних країнах під впливом модернізаційного тиску розвинутих країн – явища своєрідної цивілізаційної субдукції не стільки власне вестернізованих, модернізаційних порядків, скільки таких псевдомодернізаційних суспільних ретроградних, архаїчних перетворених укладних форм із системних трендів попереднього розвитку, з якими ці залежні периферійні країни у домодернізаційний період не стикалися чи стикалися лише в обмеженому обсязі. У цих країнах процес модернізації є джерелом утворення величезного обсягу перетворених (тіньових) економічних форм.

<sup>2</sup> Стан соціально-економічної структури, при якому відсутність будь-якого блоку, необхідного для структурного розвитку, призводить до неможливості для сусідніх блоків функціонувати без перманентного централізованого позавертисного перерозподілу на їх користь суспільних ресурсів, що вилучаються з інших блоків асинхронно-асиметричної модернізації окремих сегментів, має назву структурного розламу. Останній є якісно новим явищем, яке має суттєві відмінності за наслідками для розвитку тінізаційних процесів від структурного розриву, що притаманний розвинутих, домінуючим країнам.

тизації, розвитку корупції, функціонування паразитарної елітної економіки як потужних факторів гальмування [4, с. 150–167].

Елітна структура влади у вітчизняному суспільстві – це синергетична форма утворення та розширення структурного розламу, що покладено на підсилення потоку гібридизації (синкретизму) тінізаційної влади і компрадорського бізнесу. Дослідження конкретної соціально-економічної форми елітного сектора та механізмів його функціонування залежить від відповідних функцій історичного етапу розвитку всієї економічної структури суспільства, в яких відбувається модифікація цієї форми.

Елітна суспільна гібридна структура – це система відносин господарювання для обмеженого кола осіб, забезпечених олігархічними, політичними, компрадорськими владними та бізнесовими відносинами, корупційними та родинними зв'язками з вищими щаблями адміністративної та судової влади, правоохоронних органів, відсутністю економічної, політичної конкуренції у поєднанні з необмеженим доступом до національних ресурсів країни. Форма існування елітного сектора органічно набуває ознак організованих форм девіаційної діяльності, у тому числі злочинної – альтернативних тіньових центрів влади, разом із тіньовим силовим забезпеченням. Елітна структура – це закрита сфера суспільства та народного господарства, що монополізована олігархічними структурами, які мають на меті отримання надвисоких доходів за допомогою використання значною мірою спекулятивного фінансового капіталу [5, с. 10]. Існуюча як пануюча тіньова структура елітна економіка утворює, відповідно до своїх потреб, і тіньову політичну, соціально-економічну інфраструктуру, що зумовлює тіньовий режим функціонування рядових суб'єктів господарювання.

Головним видом монополії, яка є вкрай небезпечним тіньовим, системоутворюючим атрибутом для функціонування паразитарного елітного сектора, виступають фактори особливості закритості та монополії на експлуатацію адміністративного ресурсу органів державної влади на свою користь в нелегітимній та тіньовій інституційній формі.

Існування елітної владної структури за межами впливу, регулювання та контролю державної влади, замість цього зрощення її з владою, виведення з-під контролю суспільства перетворює її на наймогутнішу частину сучасної тіньової діяльності – на основний двигун, каталізатор поширення тінізації

суспільного життя через перекладання фіскально-го тягаря на плечі ординарної економіки.

Таким чином, процес модернізації, як її результат особлива структура соціально-економічного розламу розриває вітчизняний суспільний простір на дві асиметричні основні частини, які мають принципову відмінність в її цілях, способах та наслідках: на владно-елітний та ординарний сектори. Перший виступає як активна (гомеорезна) сторона трансляції квазімодернізаційних тенденцій, які модифікуються і адаптуються до кола актуальних інтересів правлячої еліти (частото під більш-менш помітним тиском зовнішнього управління). Ординарно-суспільний сектор презентує архаїзовану, асиметричну, ациклічну, неформальну сторону суспільної організації при об'єктивному прагненні до активізації принципів збереження, гомеостазу системи (традицій, культурної спадщини, системи цінностей), вибудову економіки виживання. Це і обумовлює закономірності стійких протиріч між владою та суспільством при проведенні реформ: історично вузькі, деформаційні умови реформування з фатальністю повторюють старі вади їх протиріч: асинхронно-асиметричні вихідні засоби реформ по відношенню до еліти та ординарних кіл, погіршення положення широких верств населення, перекладання тягаря змін на плечі народу.

Посилення протиріч модернізації синергетично інтегрується з існуванням інших традиційних загроз суспільного розвитку. Однією з таких базових загроз для нашої країни, що несе в собі небезпечний інституційний ембріон системної корупції, тінізації, утворення особливих пререференційних закритих зон для суб'єктів-аффіліантів, викривлення ресурсів їх діяльності, доходів та потуг, із форм вузькогегалітарно-корпоративної системи цінностей та зв'язків є так званий феномен «автономної» тіньової влади.

Принципового значення для розуміння історичного розвитку протиріч матриці «автономної» тіньової влади, її гальмівних характеристик на національному суспільному просторі, як вихідний синергетичний крок, мала генеза моделі державного управління в Хазарському каганаті в епоху від VII до X ст., котра була перенесена на ґрунт та визначила своєрідність моделі тіньової організації державної влади як в Україні, так і в багатьох інших країнах. Її сутність виявляється в формуванні системи державного правління, що іноді назива-

ється «двоєвладдям»: номінально на чолі країни стоїть національний лідер і місцевий владний клас, а за лаштунками офіційної, як віртуальної, влади реальний домінуючий вплив на владні процеси здійснює іудейська верхівка (чи повернута в іудаїзм місцева еліта). «Двоєвладдя» є найсуттєвішим синергетичним тіньовим явищем, що найістотніше посилює проблему тіньової «автономної» влади в Україні.

Хазарська держава виникає в VII ст. внаслідок розпаду Східно-Тюркського каганату. У першій половині VIII ст. Хазарія воювала з арабами, була ними підкорена, але внаслідок смуту всередині ісламського світу (заміна халіфату Омейядів на Аббасидів) араби не змогли втримати панування в Хазарії, що призвело до певної стабілізації.

Подальші кроки до формування матриці «автономної» тіньової влади в Хазарії були зв'язані, починаючи з VI ст., з інтенсивною єврейською імміграцією. Першим поштовхом до цього була грандіозна революція руху «маздакитів», що охопила Іран і яку активно підтримувала єврейська община Ірану (одна із найвпливовіших на той час). Унаслідок поразки революції велика частина з іранських іудеїв вимушена була тікати на Кавказ, в регіони, що належали тоді хазарам. До першої хвилі еміграції приєдналися потім й інші, що було викликано переслідуваннями євреїв у Візантії, під час царювання Іраклія у VII ст. та Лева Ісавра у VIII ст., а також, вірогідно, й економічними потребами.

На межі VIII та IX ст.ст. в Хазарії стався переверт, унаслідок якого іудаїзм став «державною релігією». Реальна влада перейшла до правлячого прошарку суспільства, що складався з нащадків євреїв, котрі іммігрували до Хазарії за хазарської знаті, яка була повернута в іудаїзм. Офіційно на чолі країни стояв каган із давнього тюркського роду, що сповідував іудаїзм. Але його влада була номінальною, фактично країною правив цар (бек) єврейського походження.

У IX ст. влада Хазарії, котру деякі дослідники визнають як одну з «наддержав» Східної Європи у IX-X ст.ст., розповсюдилась на Східно-європейський степ і прилеглі північні області, що належали слов'янам. Тоді ізольоване князівство київських варягів стало васалом общини хазарських іудеїв, котра за допомогою моделі «двоєвладдя» використовувала русів і слов'ян у війнах проти Візантії, християн і мусульман – шиїтів. Згодом поширення матриці двоєвладдя на-

було всезагального характеру, зокрема в європейських країнах, Америці, значно синергетично посилилась його специфічна ефективність через наявність таких явищ тіньового двоевладдя, але вже на наднаціональному рівні, як «світового тіньового закулісся» та тіньової «корпоратії». Світове тіньове закулісся являє собою класичний приклад тіньової мегаструктури з відносно стійким режимом самоорганізації, цілісністю динамічної поведінки, коли на основі менш впорядкованого субстрату – національних тіньових структур – утворюються більш складні наднаціональні тіньові структури світового закулісся. Історичні витoki сучасної ери становлення та розвитку основної лінії впливів тіньового світового закулісся відносять до часів створення компанії «Лондон Степлерс», що утворилася з «Ост-Індської компанії» (1600 рік), яка була перетворена (з 1702 року) у «Британську Ост-Індську компанію» (BOIC), «Ост-Індська компанія» була найтіснішим чином пов'язана зі структурами чорної олігархічної аристократії Венеції та Генуї, Орде́ном «Венеційської чорної аристократії» із Лондона.<sup>3</sup> Активний розвиток «автономної» тіньової влади означає переключення суспільної системи на архаїчні суспільні атрактори – використання механізмів закритої (від суспільного контролю) суспільної змови замість відкритих конкурентних ринкових відносин, що забезпечили б швидкий розвиток національної економіки.

Обсяжна поява експлоярних, перетворених тіньових форм, зокрема «автономної» тіньової влади, відбиває розвиток особливого режиму формування, самоорганізації соціально-економічної системи селянської цивілізації під тиском домінуючих систем, її реакції на зовнішні впливи, з-за досягнення в специфічних умовах вищої впорядкованості та цілісності динамічної поведінки та стійких станів – атракторів.

Соціально-економічна система має широкий комплекс генетично визначених архетипів режи-

<sup>3</sup> «Чорна аристократія» – це королівські та аристократичні сім'ї Італії, Німеччини, Швейцарії, Великої Британії, Франції, Голландії, Греції, коріння яких, з однієї сторони, зв'язане з венеційськими олігархами хазарського походження, з другої – з династією Меровінгів. «Чорна аристократія» зовнішньо сповідує християнство, але таємно ставить з презирством до нього та відправляє свої релігійні ритуали як масонські ложі. Меровінги традиційно спиралися на таємні ордени, зокрема орден приорів Сіону, що започаткував цілу потужну організовану таємничу мережу орденів, у тому числі й масонських. Головною заявленою метою ордену є реставрація династії Меровінгів і приведення правителя з цієї династії до влади над світом.

мів еволюційної поведінки в залежності від значень певних внутрішніх і зовнішніх параметрів функціонування (вони називаються керуючими). Різним режимам відповідають різні варіанти архітекtonіки складних економічних механізмів, що запроваджують комплекс асимільованих архетипів і реалізуються відповідно до характеру зміни керуючих параметрів. У залежності від цього система «обирає» той чи інший режим.<sup>4</sup>

Розвинута «автономна» тіньова влада, як діалектичний результат незавершеної модернізації, архаїзації попереднього її історичного розвитку, – це закрыта офіційно залаштункова тіньова зона влади, синергетично інтегрована тіньовим бізнесом, плутократією, олігархією, базовий (у межах тінізаційного простору) системоутворюючий сектор владної структури, сектор інституційної асиметричності, викривленості, клановості, що визначає головні інтереси, виробляє та приймає державно-владні рішення, активізує протиріччя між владою та суспільством, тінізуючі фактори суспільного розвитку. Це синергетична форма утворення та розширення міжсекторного розламу у суспільстві незавершеної модернізації, що покладена на підсилення потоку гібридизації (синкретизму) влади, бізнесу, плутократії. Особливості конкретної соціально-економічної форми тіньового автономного сектора залежить від відповідних модифікацій цього сектора за конкретно-історичних умов формування.

Змістом категорії «автономна» тіньова влада, таким чином, є владні вкрай нетранспарентні закриті, кланові інституційно нелегітимні відносини для обмеженого кола з владного клану осіб, забезпечених олігархічними, плутократичними, бізнесовими, політичними, корупційними (у тому числі наднаціонального рівня), родинними зв'язками з вищими щаблями адміністративної, судової влади, правоохоронних органів, політичних партій, ЗМІ; відсутністю економічної, політичної конкуренції у поєднанні з тіньовою системнокорупційною монополією на експлуатацію державно-владного ресурсу, необмеженим доступом до

<sup>4</sup> Динамічна система може характеризуватися тою чи іншою сукупністю параметрів, кожен з яких приймає значення з певної множини. Область значень усіх таких параметрів становить простір станів цієї системи. Виявляється, що автономна поведінка дуже широкого класу динамічних систем влаштована так, що приводить систему до певного підпростору станів, в якому вона стійко перебуває, тобто під час руху не виходить за межі згаданого підпростору. Цей підпростір і є атрактор. Зовнішні впливи можуть вивести систему з її атрактора, однак, коли вони припиняють дію, вона знову повертається до нього.

експлуатації національних ресурсів країни, функціонування державної влади. У цих умовах корупція набуває системного характеру, стає неодмінним атрибутом адміністративно-владної системи, іманентним способом її регуляції.

Форма прояву автономного сектора всередині офіційної держави органічно набуває ознак організованих форм тіньової девіаційної діяльності, у тому числі злочинної – альтернативних тіньових центрів влади, разом із тіньовим силовим забезпеченням. «Автономна» тіньова влада – це вкрай закрита сфера владно-бізнесових відносин, що монополізована синкретизмом владно-олігархічних структур, котрі мають на меті отримання надвисоких рентних доходів за допомогою використання значною мірою, тіньового монопольного адміністративно-владного ресурсу, спекулятивного фінансового капіталу. Вона є головним гальмом суспільного реформування та соціально-економічного зростання.

Таким чином, діалектична логіка становлення та розвитку «автономної» тіньової влади на попередніх етапах призвела до виникнення сучасного архаїзованого, небезпечного явища паразитарної «автономної» тіньової влади (паразитарної автономної влади всередині офіційної). Межі її поширення визначаються синергетичним впливом двох інтегрованих факторів – потужностей тіньової влади та бізнесу. «Автономна тіньова влада», перекладаючи свою частку фіскального тягаря на плечі ординарної, архаїзує її та змушує останню шукати можливостей виживання за допомогою наведеної тінізації.

Набуття тіньовим парасуспільством паралельної тіньової реальності щодо розвинутих тіньових проявів свідчить про наявність нового тіньового технологічного базису як змісту дисфункційного розвитку цього процесу. Таким є становлення криміногенно-інноваційного типу тіньового зростання [6].

Онтологічно тіньова діяльність існує тисячі років, але вона як система у вихідний період свого розвитку не мала такого рангу небезпеки серед загроз державі та суспільству. У цей доісторичний (для «тіньової економіки») період вона розвивалася екстенсивно і мала паразитарно-компенсаційний характер (I тип тіньового зростання), не утворювала окремих простір тіньової паралельної реальності.

Інший тип зростання (II тип інтенсивного тіньового зростання) – криміногенно-інноваційний –

виникає в умовах «революції менеджерів» – інтенсивного використання інформаційних потоків в інтересах їх тінізації, системного дисфункційного зростання управління бізнесом, коли його суб'єкти активно використовують саму систему менеджменту, особливо державного, створюють широко розбудовану штучну (паралельну до офіційної) систему кримінальної (криміногенної) неосфери дисфункційного менеджменту для здійснення тіньової діяльності. Особливу потужність інтенсивному типу тіньової економіки надає його обумовленість синкретизмом (гібридизацією) тіньового бізнесу, криміналітету, дисфункційної влади, синергетизмом тіньової діяльності цих важливих функціональних суспільних сфер. Таким чином, інтенсивний тип зростання потребує принципово іншого – кримінально вищого техніко-технологічного її базису, що продукується надсучасними досягненнями менеджменту, інформатики, логістики, інноваційних технологій тощо. Проявами такого типу тіньового зростання є сучасна розбудова макросистеми тіньової реальності для отримання потужної тіньової дельти, коли системно тінізується структура приватизаційних процесів, конвертаційних центрів, вивезення фінансових ресурсів за кордон, переховування їх в офшорних зонах, енергетична залежність країни (що має у великій мірі штучний тіньовий характер), системні банківські банкрутства, тіньові рефінансування банків, утворення та функціонування псевдоринкових інституцій (типу НКРЕКП), розкрадання бюджетних ресурсів, система субсидій та субвенцій, інфляційні кризи національної валюти, тіньові структури типу Росукренерго, «віртуальна» економіка тіньових фінансових, валютних криз, вилучення гео економічної ренти засобами потоків контрабанди, утворення тіньової дельти у трансфертних цінах через формування «чорних» тіньових зон типу «Придністров'я», «Новоросії», тіньові засоби знищення українського війська, гібридна війна, що утворює величезних обсягів комплекс тіньових методів, сфер, форм тощо.

Таким чином, сучасна форма тіньової паралельної реальності є найбільш розвинутою за своїми деформаційними, тінізаційними можливостями, вітчизняною макросуспільною тіньовою формою, що має найпотужніший потенціал щодо реалізації своїх внутрішньокорпоративних цілей, спрямованих на поширення та поглиблення потуг тіньового простору, що мають високий ранг

тіньової небезпеки – небезпеки надзвичайного звуження легітимної частини реалізації офіційної політики держави, подальшої руйнації, деградації інституційної системи держави, громадянського суспільства, гальмування виходу з кризи та суспільного розвитку.

Розбудова сучасної «автономної» тіньової влади, що широко використовує засоби тіньової паралельної реальності, призводить до подальшої деформації владного сектору, який набуває наступних деградаційних якостей:

1) замкненість, обмеженість в просторі «кланово-автономного» сектору. Він є головною сферою діяльності певних, політично лідируючих, олігархічних кіл, всередині яких точиться жорстка конкурентна боротьба за ті чи інші ніші елітної сфери. Потрапити до неї можна лише новим більш потужним фінансовим колом, що здатні відтіснити стару еліту на другий план;

2) перетворення реформацій в Україні головним чином на засіб тіньового прикриття чергового новітнього нелегітимного перерозподілу суспільного багатства, а не на засіб прискореного капіталотворення, необхідного для радикальної модернізації економічної структури та забезпечення її конкурентоспроможності.

Цей процес був не лише непрозорим і несправедливим, а й у багатьох випадках супроводжувався порушенням чинних законів. Часто приватизація лише провокувала втечу капіталу за кордон та непродуктивне витрачання коштів. Внаслідок українського варіанту приватизації переважна частина населення залишилася як без заощаджень, так і без доходу від власності (ця частка доходу у ВВП є дуже низькою і ще більш диференційованою, ніж доходи від праці);

3) розвиток суттєвих монополістичних тенденцій, що ґрунтуються на успадкованих від попередніх систем чинниках, а також на нових, набутих у процесі трансформації, що виявляються переважно у нерівності доступу до державних ресурсів і політичної влади.

Було сформовано інституційне середовище, що активно застосовує комплекс позаправових, кримінально-організаційних й адміністративних обмежень для входження нових капіталів на ринки та вільного переміщення товарів і капіталу всередині країни. Сьогодні саме ці обмеження є головними перешкодами повноцінної конкуренції, оскільки вони призводять до штучного змен-

шення кількості компаній у прибуткових галузях економіки та сприяють монополізації виробничої, торговельної та фінансової діяльності;

4) непрозорість сектора «автономної» тіньової влади. Якщо за кордоном фінансові ринки є відкритими, інформація про їх діяльність є доступною, то український ринок є водночас зрегульованим, недорозвинутим і непрозорим;

5) зосередження фінансових ресурсів країни в лідируючих на даний час кланово-олігархічних колах в елітарних структурах. Основу сучасної олігархії складає фінансова олігархія, що являє собою союз фінансових і промислових груп. Українською особливістю цього явища є влада адміністративно-економічних груп (АЕГ), що формувалися на залишках владної адміністративно-радянської системи й отримали доступ до фінансових ресурсів у зв'язку з приналежністю їх до сфери державного управління;

6) залежність кланово-олігархічних кіл «автономної» влади від державних фінансів. Початковий український капітал не являв собою результат заробітку чи вдалого прикладання капіталу. Він був повністю сформований із державної власності, з бюджетних коштів і прав на їх обслуговування;

7) існування різко асиметричних умов господарювання для різних суб'єктів, реалізація комплексу заходів щодо підтримки привілейованого становища економіки «автономної» держави щодо інших суб'єктів і за їх рахунок. Це виявляється у нерівномірності оподаткування, бюджетних преференцій, звільнення від оподаткування окремих галузей, регіонів чи підприємств, утворення вільних економічних зон, перекладання фіскального тягаря на ординарних суб'єктів тощо.

Таким чином, історична логіка генези та розвитку «автономної» тіньової влади, як прояву сучасної форми регресу неформальної організації, своєрідної національної лібертеріанської моделі розвитку, – сектора різкої асиметрії у доходах, інституційної недемократичності, паразитарності, системної корупції, позанормативного регулювання внутрішніх відносин («внутрішньоавтономне звичаєве право», що адаптує до своїх вимог «зовнішнє» право офіційної держави) – це посилення системної загрози щодо загострення протиріч між владою та суспільством. Цей сектор є активним продуцентом явищ гальмування реформування, системних нездатностей влади до ефективної адаптації процесів незавершеної

модернізації, тіньового перерозподілу власності та влади. Альтернатива цьому – проведення суспільного реформування, модернізації засобів досягнення її рубежів, на базі врахування та співставлення їх з генетично особливою адекватністю вітчизняних соціально-економічних умов, прогресивною складовою їх інституційної пам'яті.

Модель української держави близька до виду ретроградних, архаїзованих моделей природних держав, що отримали назву «державна осілого (стаціонарного) бандита». У відповідності з даною теорією М. Олсона авторитарна держава асоціюється з «осілим бандитом», так як вища влада насильницьким, позаправовим шляхом відбирає у мешканців на визначеній території частину доходів у вигляді податків, що утворюють форму окупаційної данини. Оскільки держава – «осілий бандит», до походження якої можна віднести нормандську теорію про походження влади в Київській Русі, привласнює собі частину суспільного продукту у вигляді податку-грабунку, їй (державі) є вигідним забезпечити населення не тільки захистом від зовнішньої загрози, але й іншими благами, що це населення не може отримати від ринку. У даний час широко розповсюджено розуміння того, що ринок не в здатності забезпечити багаточисельне населення такими благами як контроль за стихійними лихами, пандемічними захворюваннями, захистом від агресора – благами, якими неминуче скористаються широкі маси населення. Забезпечення цими благами є раціональною метою «осілого бандита», оскільки він отримує суттєву вигоду у вигляді зростання податкових надходжень від будь-яких суспільних благ, що сприяють підвищенню продуктивності економіки чи зростанню населення, котре контролюється ним.

Реальна модель української влади має ряд обтяжливих характеристик, що погіршують умови та результати владної діяльності. До найбільш важливих сутнісних характеристик модифікованої моделі «осілого бандита» за українських умов, як базового атрибуту гальмівного тренду, що визначає головні рушійні протиріччя трансформаційної кризи влади, слід віднести протиріччя у ланках «автономна» (закриті тіньові ланки) правляча влада – офіційна влада позаправлячого клану, «правляча кланова влада – еліта», «правляча влада – суспільство». Основні девіаційні характеристики цих протиріччя зв'язані з наявністю вкрай замкненої, ізольованої (структурно та функціо-

нально), закритої, тіньової системи правлячого владного клану, що вкрай асиметрично монополізує основні домінуючі ресурси влади та бізнесу.

На відміну від існуючих, домінуючих у світі трендів розвитку центральної державної влади, що об'єктивно набувають підвищеної публічності, відкритості, транспарентності, українська центральна державна влада (в особі «автономної держави осілого бандиту»), котра в формі малої кланової адміністративно-олігархічної групи діє за трендом узурпації ресурсів влади, вкрай закритою, не-транспарентною, ізольованою «автономною» (від офіційної влади, позаправлячої еліти, суспільства) структурою влади, яка сформована паразитичною компрадорською буржуазією, логіка розвитку якої неминуче виштовхує її за межі закону. Модель «осілого бандита» за українських реалій на підставі узагальнення багатовікової історичної тягlosti генетичної природи влади модифікується в більш жорстку, корупційногенну вихідну модель – модель автономного (від офіційної влади, суспільства) бандита-конкістадора, що здійснює соціально-економічну інвазію в політичні структури. Владу, бізнес, ЗМІ, суспільство задля масштабного, перманентного макроперерозподілу ресурсів влади, бізнесу, інвестицій на свою користь.

Утворення вихідного тренду розвитку, що обумовлює наступний поступ тінізаційних закономірностей суспільства, максимальне гальмування процесів суспільного розвитку, не визначає наявності фатального шляху сходження до тінізаційних руйнувань систем управління, владних ресурсів, передусім жорсткого причинно-наслідкового зв'язку, зокрема між клановою автономізацією владних відносин і їх тінізацією. Перетворення окремих варіабельних ланок тінізаційного тренду на базис своєрідної детнізаційної вакцинації дисфункцій державного управління, можливість виходу за межі вузького простору тінізаційних обмежень, накладених вихідним відношенням, цілком можливе і перспективно, наприклад на шляху впровадження справжніх децентралізаційних реформ. запровадження так званого «козацького управління», «козацького реформування» зокрема, дозволило б, використовуючи наявні структури розвитку, забезпечити інший функціональний поворот до зменшення протистояння ланок управління, а звідси й їх детнізації, розширення активності суб'єктів інвестиційних процесів.

Стратегія протидії дисфункційності влади, у тому числі трендом ретроградності, повинна бути організаційно представлена як найважливіша, найдієвіша частина системи внутрішньої національної безпеки – як спеціального органу, що повинен стати вихідною передумовою обмеження та усунення небезпечних внутрішніх загроз національному суспільному розвитку – тінізації влади, системній корупції, деформації державної влади.

### Висновки

Архаїзацією пояснюється болісний для офіційної соціально-економічної структури суспільства процес децентралізації адміністративних функцій, розмивання абсолютної монополії держави на легітимне насилля – створення альтернативних державі центрів влади, насамперед у вигляді організованої злочинності, недержавних військових угруповань тощо. Накопичення трендів незавершеної модернізації чи архаїзації розподіляються у біполярній структурі наступним чином: в елітних адміністративно-економічних структурах накопичуються гібридизовані та інтегровані щодо власності та влади квазімодернізаційні вестернізовані тенденції, витоки яких в значній мірі нівелюють, пригнічують системні традиційні цінності вітчизняного суспільства, відриваються від них. Навпаки, ординарне середовище є їх природним акумулятором та сховищем, відтворювачем захисної (тіньової) народно-традиційної реакції на девіаційні процеси в елітній системі щодо квазімодернізаційних трендів. Таким чином, міжсекторний розлам разом з іншими протиріччями незавершеної модернізації, наприклад, «гібридизацією» влади, призводить до виникнення потужної тінізації владних процесів, зокрема явищ їх монополізації, бюрократизації, розвитку корупції, функціонування паразитарної елітної економіки як потужних факторів гальмування.

Однією з найсуттєвіших національних небезпек розвитку тінізаційних явищ у вітчизняному суспільстві, особливо у владній сфері, є розбудова механізмів гальмування реформування, модернізації, що прирікає на виштовхування країни все далі і далі за межі кола сучасних суб'єктів світового модернізаційного економічного впливу у зону маргінальних країн, «неісторичних» націй.

Головні та найнебезпечніші прояви гальмування суспільного прогресу, регресу соціально-економічних структур виявляються у сфері владних

процесів як державних (міждержавних, надкраїнових), так і недержавних, у значному загальному зниженні їх рівня професіоналізму, розповсюдження кримінальної й напівкримінальної ідеології, антипатріотичних установок, здринництва, хабарництва, посилення в них авторитарних, кланових, силових методів керівництва, корупції, бюрократизму, втраті, зняття чи суттєвого зниження адекватного реаліям соціально-економічних процесів рівня адміністративного контролю над багатьма видами економічних явищ.

Процес модернізації, як її результат особлива структура соціально-економічного розламу розриває вітчизняний суспільний простір на дві асиметричні основні частини, які мають принципову відмінність в її цілях, способах та наслідках: на владно-елітний та ординарний сектори. Перший виступає як активна (гомеорезна) сторона трансляції квазімодернізаційних тенденцій, які модифікуються і адаптуються до кола актуальних інтересів правлячої еліти (часто під більш-менш помітним тиском зовнішнього управління). Ординарно-суспільний сектор презентує архаїзовану, асиметричну, ациклічну, неформальну сторону суспільної організації при об'єктивному прагненні до активізації принципів збереження, гомеостазу системи (традицій, культурної спадщини, системи цінностей).

Діалектична логіка становлення та розвитку «автономної» тіньової влади на попередніх етапах призвела до виникнення сучасного архаїзованого, небезпечного явища паразитарної «автономної» тіньової влади (паразитарної «автономної» влади всередині офіційної). Межі її поширення визначаються синергетичним впливом двох інтегрованих факторів – потужностей тіньової влади та бізнесу. «Автономна» тіньова влада, перекладаючи свою частку фіскального тягара на плечі ординарної, архаїзує її та змушує останню шукати можливостей виживання за допомогою наведеної тінізації.

Набуття тіньовим парасуспільством паралельної тіньової реальності щодо розвинутих тіньових проявів свідчить про наявність нового тіньового технологічного базису як змісту дисфункційного розвитку цього процесу. Таким є становлення криміногенно-інноваційного типу тіньового зростання.

Сучасна форма тіньової паралельної реальності є найбільш розвиненою за своїми деформаційними, тінізаційними можливостями, вітчиз-

няною макросуспільною тіньовою формою, що має найпотужніший потенціал щодо реалізації своїх внутрішньокорпоративних цілей, спрямованих на поширення та поглиблення потуг тіньового простору, що мають високий ранг тіньової небезпеки – небезпеки надзвичайного звуження легітимної частини реалізації офіційної політики держави, подальшої руйнації, деградації інституційної системи держави, громадянського суспільства, гальмування виходу з кризи та суспільного розвитку.

#### Список використаних джерел

1. Кремень В. Г., Табачник Д. В., Ткаченко В. М. Україна: альтернативи поступу (критика історичного досвіду). К. : «ARC–UKRAINE», 1996. 793 с.
2. Армия погибших от фальсификата. Потребитель. 2004 (30 янв.). С. 2.
3. Предборський В. А. Розвиток тіньового ринку торгівлі людьми як наслідок процесів архаїзації соціально-економічної структури. Формування ринкових відносин в Україні : зб. наук. пр. Наук.–дослід. економ. ін-ту Мінва економіки України. К., 2010. Вип. 9. С. 26–31.
4. Предборський В. А. Теорія тіньової економіки в умовах трансформаційних процесів : монографія. К. : Задруга, 2014. 400 с.
5. Потемкин А. Элитная экономика. М. : ИНФРА–М, 2001. 360 с.
6. Предборський В. А. Системна дисфункція влади як фактор утворення тіньового парасуспільства. Формування ринкових відносин в Україні : зб. наук. пр. Державного наук.–дослід. ін-ту інформатизації і моделювання економіки Мінекономрозвитку України. К., 2018. № 4. С. 14–22.

#### References

1. Kremen V. H., Tabachnyk D. V., Tkachenko V. M. Ukraine: alternatyvy postupu (krytyka istorychnoho dosvidu). K. : «ARC–UKRAINE», 1996. 793 s.
2. Armiya pohybshykh ot falsyfykata. Potrebytel. 2004 (30 yanv.). S. 2.
3. Predborskyi V. A. Rozvytok tinovoho rynku torhivli liudmy yak naslidok protsesiv arkhayzatsii sotsialno-

ekonomichnoi struktury. Formuvannia rynkovykh vidnosyn v Ukraini : zb. nauk. pr. Nauk.–doslid. ekomom. in–tu Min–va ekonomiky Ukrainy. K., 2010. Vyp. 9. S. 26–31.

4. Predborskyi V. A. Teoriia tinovoi ekonomiky v umovakh transformatsiinykh protsesiv : monohrafiia. K. : Zadruha, 2014. 400 s.

5. Potemkyn A. Элитная экономика. М. : YNFRA–M, 2001. 360 s.

6. Predborskyi V. A. Systemna dysfunksiia vlady yak faktor utvorennia tinovoho parasuspilstva. Formuvannia rynkovykh vidnosyn v Ukraini : zb. nauk. pr. Derzhavnoho nauk.–doslid. in–tu informatyzatsii i modeliuvannia ekonomiky Minekonomrozvytku Ukrainy. K., 2018. № 4. S. 14–22.

#### Дані про авторів

**Засанський Володимир В'ячеславович,**

завідувач кафедри економічної теорії, Національний авіаційний університет, д.е.н., професор

**Предборський Валентин Антонович,**

професор кафедри економічної теорії, Національний авіаційний університет, д.е.н., професор  
e-mail: prvika2015@gmail.com

#### Данные об авторах

**Засанский Владимир Вячеславович,**

заведующий кафедры экономической теории, Национальный авиационный университет, д.э.н., профессор

**Предборский Валентин Антонович,**

профессор кафедры экономической теории, Национальный авиационный университет, д.э.н., профессор  
e-mail: prvika2015@gmail.com

#### Data about the authors

**Vladimir Zasanskyi,**

Head of department of economic theory NAU, doctor of economics, professor

**Valentin Predborskiy,**

Professor of the department economic theory NAU, doctor of economics, professor  
e-mail: prvika2015@gmail.com